

การสร้างสมดุลและยั่งยืน ของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจกับความเข้มแข็งของสังคม

ทศพนธ์ นรทัศน์^๑

อดิศร รุ่งสว่าง^๒

บทนำ

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของโลก ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีแนวโน้มสู่เศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี และสังคมแห่งการบริโภคนิยมมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากหลายประเทศในโลก หรือแม้หลายประเทศในทวีปเอเชียก็มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในภาคเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครอง ในภาคส่วนต่างๆ ที่หลากหลายของสังคมได้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างไม่เท่าเทียมกัน ถึงแม้กระแสโลกาภิวัตน์สามารถช่วยพัฒนาประเทศ และทำให้เกิดความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีหลายด้านที่ได้ผลผลิตอย่างมีประสิทธิภาพทั้งระบบช่วยประหยัดเวลา และประหยัดต้นทุนการผลิต โดยส่วนใหญ่พื้นที่เขตเมืองได้รับประโยชน์มากกว่าในพื้นที่ชนบท ด้วยเหตุนี้จึงเกิดช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวย ช่องว่างหรือความไม่สมดุลระหว่างพื้นที่ชนบทและในเขตเมือง ระหว่างภาคการเกษตรและภาคการผลิตที่เพิ่มมากขึ้นนำไปสู่ความคับข้องใจ ประท้วง และเกิดความขัดแย้งภายในสังคม

แต่นับเป็นความโชคดี สำหรับประเทศไทยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานคำสอนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยให้เกิดความสมดุล ปรัชญาดังกล่าวได้กล่าวถึงหลักการของทางสายกลาง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ก่อปรด้วยความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความมั่นคง และการพัฒนาที่สมดุล ยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม เป็นต้น

๑. สถานการณ์ สภาพปัญหาของการพัฒนาที่ขาดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจและสังคม

ทรัพยากรบนโลกใบนี้มีอยู่อย่างจำกัดและลดน้อยลงอย่างต่อเนื่อง ตามการเพิ่มขึ้นของประชากรโลก การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้มีความสมดุลและยั่งยืนไปถึงชนรุ่นลูก รุ่นหลาน จึงเป็นประเด็นสาธารณะที่ทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้น เพราะดุลยภาพที่ดีจะส่งผลให้เศรษฐกิจและสังคมมีเสถียรภาพมั่นคง สามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก สังคมอยู่เย็นเป็นสุข ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความยั่งยืน รวมทั้งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของแต่ละประเทศตามเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals: MDGs) ที่ทั่วโลกต่างอ้างถึงการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

^๑ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ

^๒ นักวิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักงานวิชาการ สำนักงานที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ วิทยาลัยศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

แนวคิดทางเศรษฐกิจหนึ่งที่สำคัญคือการจัดการเศรษฐกิจสมดุล (Balance economy) เป็นแนวคิดในทฤษฎี PROUT (Progressive Utilization Theory) นักเศรษฐศาสตร์ชาวอินเดีย Prabhat Ranjan Sarkar (๑๙๙๒) ได้อธิบายว่า “จุดมุ่งหมายในการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมให้เป็นหลักต้องเน้นพัฒนาผลผลิตทางอุตสาหกรรมเพราะจะนำมาซึ่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การกินดีอยู่ดีของประชาชน ที่ผ่านมานในอดีตต่างไม่เคยสนใจกับภาวะสังคมขณะที่ดำรงอยู่ในสังคมยุคใหม่ต่อไปนี้ต้องให้ความสำคัญกับสังคมรวมถึงสิ่งแวดล้อมทางสังคม ความต้องการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมกับการถดถอยหรือการลดลงในด้านอื่นๆ ของภาคสังคมซึ่งเห็นชัดเจนคือ สังคมเกษตรกรรม สังคมวัฒนธรรม มนุษย์และสิ่งแวดล้อม รวมถึงผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในระยะข้ามผ่านไปแล้วโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่า เกิดการอพยพย้ายถิ่นฐานจากชนบทสู่เขตเมืองใหญ่ (City and metropolitan areas) ส่งผลให้เกิดความแออัดของชุมชนในเขตเมืองมากขึ้น การลดลงของความเป็นสังคมครอบครัวกลายเป็นครอบครัวเชิงเดี่ยว ยังคงมีความเหลื่อมล้ำที่เป็นช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนด้านสิทธิและเสรีภาพทุกประเด็นในสังคมโลก มีปัญหาอาชญากรรมในลักษณะการก่อการร้ายหรืออาชญากรรมแฝงมากับการลงทุนธุรกิจหรือในรูปแบบวัฒนธรรมการท่องเที่ยว เกิดการพัฒนาทางอุตสาหกรรมมากขึ้นเพราะต่างมุ่งใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างไม่ปราณีต่อทุกชีวิตในสิ่งแวดล้อมส่งผลให้ละเลยความปราณีต่อทุกชีวิตในสังคมด้วยจนท้ายที่สุดนำไปสู่ปัญหาทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีปัญหาสุขภาพและภัยธรรมชาติเกิดขึ้นในสังคมทั้งในและต่างประเทศ

ผลการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่นั่นต้องปราศจากปัญหาผลผลิตทางการเกษตรลดลง เกิดการขาดแคลนอาหาร ต้องเพิ่มนำเข้าอาหารจากแหล่งอื่นหรือประเทศอื่นทำให้มีต้นทุนอาหารสูงขึ้น เมื่อมีการย้ายถิ่นสู่เขตเมืองมากขึ้นความแออัดของชุมชนในสังคมสูงขึ้นเช่นกัน มีความต้องการทางสาธารณูปโภคในเขตเมืองมากขึ้น ค่าบริการและค่าครองชีพที่ผู้บริโภคต้องเป็นผู้จ่ายสูงขึ้นนำไปสู่การขาดแคลนทรัพยากรทางธรรมชาติและพลังงาน อาจต้องมีการนำเข้าทรัพยากรธรรมชาติและพลังงานในที่สุด”

สำหรับประเทศไทย การพัฒนาเศรษฐกิจในระยะที่ผ่านมาพบว่า คนจนในชนบทยังมีสัดส่วนที่มากกว่าคนจนในเขตเมืองใหญ่ โอกาสทางเศรษฐกิจระหว่างเมืองกับชนบทยังมีความไม่เท่าเทียมกัน จากงานศึกษาของสมชัย จิตสุชน และ จิราภรณ์ แผลงประพันธ์ (๒๕๕๓) อ้างในศูนย์บริการวิชาการ เศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และคณะ พบว่า ตัวเลขสัดส่วนคนจนต่อประชากรของประเทศไทยได้ลดลงจากร้อยละ ๔๔.๙ ของประชากรในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ลงมาเหลือเพียงร้อยละ ๔.๑ ของประชากรในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ และหากจำแนกออกเป็นภาคชนบทและเมืองแล้ว พบว่า สัดส่วนคนจนในชนบทลดลงจากร้อยละ ๕๒.๖ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ลงมาเหลือเพียงร้อยละ ๑๐.๔ ของประชากรในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ในขณะที่สัดส่วนคนจนในเมืองก็ลดลงจากร้อยละ ๒๕.๓ ของประชากรในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ลงมาเหลือเป็นร้อยละ ๓ ของประชากรในปี พ.ศ. ๒๕๕๒

นอกจากนี้ สัดส่วนคนจนต่อประชาชนที่มีค่าสูงนั้นยังกระจุกตัวอยู่ในชนบทของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ อาจสะท้อนให้เห็นได้จากความแตกต่างของรายได้เฉลี่ยและค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนจำแนกเป็นรายภาคและรายจังหวัดทั้งประเทศไทยในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ จังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่ำกว่าพื้นที่อื่นๆ ของประเทศส่วนใหญ่ในภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ รายได้ ๑๒,๙๙๕ บาทต่อเดือน ค่าใช้จ่าย ๑๑,๙๓๙ บาท/เดือน และภาคเหนือ รายได้ ๑๓,๕๖๘ บาท/เดือน ค่าใช้จ่าย ๑๑,๗๔๖ บาท/เดือน เมื่อนำมาหักส่วนต่างแล้วภาค ตะวันออกเฉียงเหนือเหลือ ๑,๐๕๖ บาท/เดือน และ ภาคเหนือเหลือ ๑,๘๒๒ บาท/เดือน แต่ตัวเลข ดังกล่าวจะนับรวมเกษตรกรในภาคการเกษตรเข้าได้ด้วย จึงยังไม่เป็นตัวเลขที่แสดงถึงการพยากรณ์ เศรษฐกิจและวิเคราะห์ภาวะสังคมที่แท้จริง ตามที่ต้องการเนื่องจากยังมีภาวะเครดิตหรือสินเชื่อที่ รวมอยู่ในหมวดธนาคารพาณิชย์ ยอดเงินให้สินเชื่อจำแนกเป็นรายภาคและรายจังหวัดในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ จังหวัดที่มียอดเงินให้สินเชื่อจากธนาคารพาณิชย์สูงกว่าพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศส่วนใหญ่ ยังคงเป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เงินให้สินเชื่อ ๔๐๓,๖๗๖ ล้านบาทเพิ่มขึ้นจากเดิมปี พ.ศ. ๒๕๕๑ จำนวน ๒๔,๐๘๙ ล้านบาท ภาคเหนือ เงินให้สินเชื่อ ๓๐๙,๖๗๗ ล้านบาทเพิ่มขึ้นจากเดิมปี พ.ศ. ๒๕๕๑ จำนวน ๓,๙๗๔ ล้านบาท ส่วนค่าใช้จ่ายที่มีสัดส่วนสูงขึ้นของประชาชนคืออาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบ ตามลำดับ ปัจจัยสำคัญนี้ทำให้มีการอพยพของผู้คนจากจังหวัดต่าง ๆ เข้าสู่ในเขตเมืองใหญ่ ที่เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมของประเทศ จึงเป็นผลให้อัตราความหนาแน่นของประชากรมีแนวโน้ม เพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลา

ในพื้นที่ประชากรหนาแน่นสูง จะนำไปสู่ปัญหาทางสังคมที่ทวีความรุนแรงมากกว่าพื้นที่ ประชากรหนาแน่นน้อยกว่า ในทางกลับกันพื้นที่ประชากรหนาแน่นน้อยกว่าอาจส่งผลปัญหาทางสังคม ที่รุนแรงมากกว่าก็ได้ เช่น ปัญหาการก่อการร้ายและอาชญากรรมที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวเลขความ หนาแน่นของประชากร เป็นต้น แต่ปัญหาการจราจรติดขัดและปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมทั้ง ระบบในชุมชนสังคมสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนทุกประเทศทั่วโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยมี ปัญหาการจราจรติดขัดมากที่สุดในโลกโดยจำนวนรถใหม่ที่จะจดทะเบียนรวมทั้งหมดในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ จำนวน ๒,๐๕๕,๙๓๕ คัน ถึงแม้ตัวเลขลดลงแต่ในสภาพความเป็นจริงยังคงมีปัญหาการจราจรติดขัด อยู่โดยเฉพาะในเขตเมืองใหญ่ ในช่วง ๓๐ ปีที่ผ่านมาไทยมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างหนักเนื่องจากประเทศไทยเร่งการพัฒนาประเทศให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้มีการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติของประเทศอย่างขาดการจัดสรร การใช้ การบริหารจัดการ และการอนุรักษ์ฟื้นฟู อย่างสมดุลที่ดีทั้งระบบ (Eco-biology system) แต่ยังไม่ประสบปัญหาน้อยกว่าเมื่อเทียบกับสหรัฐอเมริกา และสาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นต้น

สาเหตุของความไม่สมดุลในประเด็นข้างต้น นอกเหนือไปจากนี้แล้วปัจจัยอื่นที่ไปกระตุ้นให้ เศรษฐกิจเกิดการบริโภคมากขึ้น เร่งให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติแต่ขาดการบริหารจัดการที่ดีจน ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมแล้ว ยังเกิดจากความบกพร่องรู้เท่าไม่ถึงการณ์ในการจัดการและนโยบาย ของภาครัฐ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่น้อย หรือการส่งเสริมให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมไม่ เหมาะสม กลายเป็นปัจจัยที่ทำให้ปัญหาดังกล่าว ยังไม่สามารถแก้ไขให้หมดไปได้

๒. แนวทางการสร้างความสมดุลและยั่งยืนของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจกับความ เข้มแข็งของสังคม

ความสมดุลของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความเข้มแข็งของสังคม ย่อมนำไปสู่การ พัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งมาจากการนำเสนอของนายกรัฐมนตรีนอร์เวย์ (Mrs. Gro Harlem Brudtland) ต่อที่ประชุมสุดยอดผู้นำโลก (Earth Summit) ที่เมืองริโอเดอจาเนโร

บราซิล เมื่อ ค.ศ. ๑๙๙๒ โดยนายกรัฐมนตรี Brudtland ได้เสนอแนวคิด การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง “การพัฒนาที่ไม่ลด ไม่เบียดเบียนสวัสดิการทางสังคม ไม่บดบัง หรือแย่งสวัสดิการกันคืออยู่ที่ของคนรุ่นถัดไป”^๓

ประเทศไทยตระหนักถึงและพยายามปรับเปลี่ยนแผนพัฒนาเศรษฐกิจของชาติเพื่อความสมดุลให้มากขึ้นตั้งแต่ในช่วงทศวรรษที่ ๑๙๘๗ เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน สัดส่วนความเท่ากันของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคม และบริบทสิ่งแวดล้อม หรือสัดส่วนเท่าใดแบบไหนที่สามารถเรียกได้ว่าประเทศไทยมีความสมดุล โดยนำประเด็นหลักในเรื่องความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม และบริบทสิ่งแวดล้อมที่ไม่ลงตัวระหว่างองค์ประกอบมาพิจารณาในหลากหลายมิติอย่างละเอียดถี่ถ้วนด้วยกัน ความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และบริบทสิ่งแวดล้อม ความสมดุลระหว่างการพึ่งตนเองในประเทศ และการแข่งขันในตลาดโลก ความสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจการผลิต (Real sector) กับความเข้มแข็งการเติบโตของภาคการเงิน ความสมดุลระหว่างอำนาจการบริหารประเทศในส่วนต่างๆ ความสมดุลระหว่างการผลิตและการใช้ทรัพยากรกับการบริโภคที่พอเพียงและพอดี ความสมดุลในมิติเบื้องต้นเกิดขึ้นได้ในระดับปัจเจก ชุมชน ภูมิภาค และประเทศ โดยผู้เกี่ยวข้องเป็นผู้สร้างความสมดุลด้วยการวางแผนและการตัดสินใจของปัจเจก ผู้บริหารชุมชน ภูมิภาคและประเทศ โดยอาศัยหลักคิดที่สอดคล้องเป็นเพียงพื้นฐานของความรู้ให้ประเทศไทยทำดัชนีพยากรณ์เศรษฐกิจและสังคมไทยที่สามารถสะท้อนถึงปัญหาเชิงโครงสร้างให้ครอบคลุมในด้านสำคัญและต้องแตกต่างจากของเดิมที่หน่วยงานทั้งในและต่างประเทศอื่นๆ ดำเนินการอยู่

การสร้างเครื่องมือที่ใช้วัดความยั่งยืน โดยกำหนด ตัวชี้วัดอย่างง่ายที่สามารถสะท้อนภาวะเศรษฐกิจ เช่น ข้อมูลรายได้ในช่วง ๓๐ ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง ตัวเลขแบบ Real GDP per Capita จำนวนของคนจนในประเทศไทยที่ต้องคำนึงถึงภาวะเครดิตและภาระเงินสินเชื่อทั้งในและนอกระบบด้วย (Poverty at national criteria) ความเท่าเทียมของการกระจายรายได้ เช่น ความเชื่อมโยงทางการค้าและการเงิน (Trade and financial integration) สัดส่วนมูลค่าทางการค้า เป็นต้น ความสามารถในการแข่งขันและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ เช่น การเชื่อมโยงเศรษฐกิจไทยกับเศรษฐกิจระดับโลก ความผันผวนของอัตราเงินทุนเคลื่อนไหว ภาระสินเชื่อและภาวะเครดิตภายในประเทศ ภาระสินเชื่อและภาวะเครดิตสาธารณะของรัฐ ความขัดแย้งทางการเมือง เป็นต้น ภาวะการยังชีพของประชาชน เช่น ระบบสาธารณสุข ระบบสวัสดิการอื่นๆ ค่าแรงขั้นต่ำที่แท้จริง เป็นต้น โดยพิจารณาต้นทุนทางสังคม เช่น ความมียูมีกิน (ไม่ยากลำบากทางการเงิน) ความปลอดภัย (ปลอดภัยอาชญากรรมทั้งชีวิตและทรัพย์สิน) สุขภาพ ความรู้และการศึกษา เป็นต้น บริบทสิ่งแวดล้อม เช่น การพัฒนาที่ยั่งยืน เกี่ยวเนื่องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งการพัฒนาจำเป็นต้องตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่กระทบต่อคนในรุ่นลูกหลานของเรา การใช้ทรัพยากรต้องอยู่ในระดับที่เหมาะสม รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ความมีเสถียรภาพของสภาวะอากาศและระบบนิเวศน์ รวมถึงดัชนีชี้วัดสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยในด้านป่าไม้ ป่าชายเลน สัตว์น้ำ แหล่งน้ำคุณภาพกับการอุปโภคบริโภค อากาศ การบำบัดของเสียอันตรายอย่างถูกต้อง การใช้สารเคมีในภาคเกษตร เครือข่ายเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การปล่อยก๊าซเรือนกระจก การใช้สารที่ทำลายโอโซน

^๓ นิตยสาร ITD ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๓, สัมภาษณ์ ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย กับมุมมองเรื่อง Sustainable Development. หน้า ๔.

ดัชนีชี้วัดของต่างประเทศ เช่น สุขภาพสิ่งแวดล้อม ภัยธรรมชาติ มลภาวะอากาศ การทำลายชั้นบรรยากาศ ทรัพยากรน้ำ คุณภาพน้ำ การเปลี่ยนแปลงสภาวะอากาศและพลังงาน และความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้น ซึ่งอาจต้องแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม โดย *กลุ่มแรก* คือตัวชี้วัดที่มีได้มีการผนวกตัวชี้วัดในมิติอื่นเข้าด้วยกัน เช่น Environmental Pressure Indicators (EPIs) ถูกพัฒนาโดย Statistical Office of the European Communities (Euro-stat) และอื่นๆ *กลุ่มสอง* คือ ตัวชี้วัดหรือดัชนีที่มีการผนวกตัวชี้วัดในมิติอื่นเข้าด้วยกัน ในกลุ่มนี้มีการผนวกตัวชี้วัดในหลายมิติเข้าด้วยกันทั้งสังคม และบริบทสิ่งแวดล้อมเข้าในดัชนีเดียวกัน เช่น Sustainable National Income (SNI) the Index of Sustainable Economic Welfare (ISEW) General Progress Indicator (GPI), Genuine Savings, Ecological Footprint, Well-being Index, Environmental Sustainability Index และ ตัวชี้วัดการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index: HDI) ซึ่งพัฒนาโดยคณะกรรมการสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (United Nations Commission on Sustainable Development: UNCSO) และอื่นๆ อีกเป็นต้น

ขีดความสามารถของประเทศไทยในการรองรับบริบททุกมิติ นอกจากจะถูกกำกับด้วยฐานทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติแล้ว ยังเป็นผลจากการสั่งสมทุนทางเศรษฐกิจ ทรัพยากรมนุษย์ สังคม และวัฒนธรรมด้วย ขีดความสามารถของประเทศเกิดขึ้นจากสองทิศทาง คือ การปรับตัวของผู้คนในสังคมตามกระแสสิ่งแวดล้อมจากความต้องการ ซึ่งเป็นแรงดึง (Pull) และการปรับเปลี่ยนไปตามแรงผลัก (Push) จากแผนพัฒนาของชาติ สังคม และคนที่ต้องตั้งใจวางแผนและการบริหารจัดการอย่างเต็มใจกับภาระงานที่หนัก เมื่อพิจารณาขีดความสามารถในด้านเศรษฐกิจ พบว่า การเกษตรประเทศไทยยังมีจุดอ่อนในหลายด้าน อาทิ การบริหารจัดการน้ำและที่ดิน ระบบตลาดประสิทธิภาพการผลิต รวมถึงการพึ่งพิงปัจจัยการผลิตจากต่างประเทศ (สารเคมีและเมล็ดพันธุ์) ส่วนทางด้านการค้าจากดัชนี RCAX พบว่า ไทยมีความได้เปรียบในการส่งออกในสินค้าเกษตร โดยเฉพาะข้าว มันสำปะหลัง และผลิตภัณฑ์น้ำตาลเช่น อ้อย และกลุ่มสินค้าเกษตรโดยเฉพาะอาหารและเนื้อสัตว์ ในระดับสูงมากและได้ส่งออกไปยังอาเซียน เอเชีย และทั่วโลก อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันสาขาเกษตรของไทยเป็นผู้ส่งออกอาหาร สินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ อยู่ในอันดับที่ ๘ ของโลก ผลจากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมากคุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทยจะดีขึ้นเป็นลำดับทั้งในเรื่องความเป็นอยู่ สุขภาวะ

แต่ปัญหาด้านสังคมและบริบทสิ่งแวดล้อมที่ทวีความรุนแรงขึ้นในปัจจุบัน ยังเป็นผลที่สะสมมาจากการพัฒนาที่ขาดสมดุลมาตั้งแต่ต้น โดยเฉพาะปัญหาด้านบริบทสิ่งแวดล้อมที่ส่วนหนึ่งเกิดจากการบริหารจัดการภาครัฐที่นโยบายขาดการบูรณาการมีปัญหาข้อกฎหมายและการบังคับใช้ที่ไม่เข้มงวดและจริงจัง ขาดความต่อเนื่องจากการเปลี่ยนรัฐบาล รวมถึงขาดการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ แต่การบริหารจัดการของประเทศไทยมีเสถียรภาพในด้านเศรษฐกิจ สังคม และบริบทสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลอยู่ในเกณฑ์พอใช้ การตรวจสอบการบริหารจัดการของภาครัฐควรทำให้เกิดความโปร่งใสมากขึ้นทั้งด้านเศรษฐกิจและการเมืองด้วย พร้อมกับยึดโยงกับการนำหลักแนวคิดตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในทุกทิศทาง จะนำประเทศไปสู่ความสมดุลได้มากขึ้นในอนาคต

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (๒๕๕๕: ๒๘-๒๙) ได้พระราชทานสัมภาษณ์เกี่ยวกับหลักการทรงงานพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อมุ่งสู่ “การ

พัฒนาที่ยั่งยืน” ความว่า “เป้าหมายในการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ ‘การพัฒนาที่ยั่งยืน’ เพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของคน โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ให้คนมีความสุข โดยต้องคำนึงเรื่องสภาพภูมิศาสตร์ ความเชื่อทางศาสนา เชื้อชาติ และภูมิหลังทางเศรษฐกิจ สังคม แม้ว่าวิธีการพัฒนามีหลากหลาย แต่ที่สำคัญคือนักพัฒนาจะต้องมีความรัก ความห่วงใย ความรับผิดชอบ และการเคารพในเพื่อนมนุษย์ จะเห็นได้ว่าการพัฒนาเกี่ยวข้องกับมนุษยชาติ และเป็นเรื่องของจิตใจ

การทำงานพัฒนาไม่ได้เป็นเรื่องการเสียสละเพียงอย่างเดียว เป็นการทำเพื่อตนเองด้วย เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องอยู่ด้วยกัน ถ้าเราอยู่อย่างสุขสบาย ในขณะที่คนอื่นทุกข์ยาก เราย่อมอยู่ไม่ได้ นักพัฒนาควรมีจิตสาธารณะ รักที่จะช่วยเหลือให้ผู้อื่นมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสอนอยู่เสมอว่า งานพัฒนานั้นต้องเป็นที่ต้องการของบุคคลเป้าหมาย และผู้ร่วมงานต้องพอใจ งานพัฒนาเป็นงานยากและกินเวลานาน ผู้ที่ทำงานพัฒนาหรือที่เรียกว่า “นักพัฒนา” จึงต้องเป็นผู้ที่อดทน เชื่อมมั่นในคุณความดีมีใจเมตตากรุณา อยากให้ผู้อื่นพ้นทุกข์และอยากให้ผู้อื่นมีความสุข ต้องมีความรู้กว้างขวาง เพราะงานพัฒนาเกี่ยวข้องกับเรื่องต่างๆ มาก ต้องมีมนุษยสัมพันธ์ดี เข้าใจ และยอมรับนับถือผู้อื่น เพราะเป็นงานที่ไม่มีทางทำสำเร็จได้โดยลำพัง

นอกจากนี้ นักพัฒนาต้องเป็นคนซื่อสัตย์สุจริต ถ้าคอร์รัปชันหรือโกงเสียเองแล้วก็จะเป็นที่เกลียดชัง ผู้อื่นไม่ไว้วางใจ หรือไม่เป็นตัวอย่างที่ดี เมื่อพัฒนาสำเร็จ มีความเจริญรุ่งเรือง ก็จะเกิดความสุขถ้วนทั่วทั้งบุคคลเป้าหมายและนักพัฒนาเองด้วยวิธีเช่นนี้ และด้วยความตั้งใจจะทำความดีให้แก่อื่นตัวเองจะลำบากเดือดร้อน ไม่สนใจ หรือหากเห็นว่าดีแล้ว ก็ต้องมีความตั้งใจ เข้มแข็ง และอดทนพอที่จะทำต่อไปโดยไม่ย่อท้อ”

สำหรับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานไว้ สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างลงตัว เนื่องจากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็น “ปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ **ความพอเพียง** หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึง ความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันระอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วย ความอดทน ความเพียรมีสติปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี” (อ้างอิงจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙)

แผนภาพแสดงความเชื่อมโยงระหว่างปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
กับความสมดุลและยั่งยืนของการพัฒนา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ประยุตโต) (๒๕๓๙: ๒๔๘-๒๕๖) ได้กล่าวถึง “ระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน” ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นเมื่อระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง ๔ ดำเนินไปด้วยดี โดยที่ทุกส่วนเป็นปัจจัยส่งผลในทางเกื้อกูลแก่กัน ทำให้ดำรงอยู่ด้วยดีด้วยกัน และในระบบนี้มีมนุษย์ในฐานะเป็นปัจจัยตัวกระทำ มีความสำคัญที่สุดที่จะให้ภาวะที่พึงประสงค์นี้เกิดขึ้นได้หรือไม่ โดยมีแนวทางพื้นฐานบางประการ ดังนี้

๑. มนุษย์

- มนุษย์ในฐานะเป็นมนุษย์ เป็นหลักการที่ควรให้ความสำคัญสูงสุด โดยมุ่งให้การศึกษาและจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุนอื่น เพื่อช่วยให้มนุษย์แต่ละชีวิตเจริญงอกงามเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และมีชีวิตที่ดั่งงามสมบูรณ์ มนุษย์ที่ได้มีการพัฒนาในฐานะนี้ จะเป็นปัจจัยตัวกระทำที่ดีที่สุด ที่จะช่วยให้ระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่บรรลุจุดหมายแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน
- มนุษย์ในฐานะทรัพยากรมนุษย์ คือเป็นทุนหรือเป็นปัจจัยในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ก็พึงมีการพัฒนาให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ โดยมีสุขภาพดี ขยันอดทน รับผิดชอบ มีฝีมือ มีความรู้ความสามารถ เชี่ยวชาญ ฯลฯ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังในระบบเศรษฐกิจและสังคมที่จัดสรรให้เกื้อหนุนและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

๒. สังคม

- ระบบการต่างๆ ทางสังคมนั้น ว่าโดยพื้นฐาน เป็นการจัดตั้งวางรูปแบบขึ้น เพื่อให้เป็นเครื่องมือและเป็นสื่อที่ช่วยให้กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยในกฎธรรมชาติทำงานหรือดำเนินไปในทางที่จะอำนวยผลดีแก่หมู่มนุษย์ การจำแนกเป็นระบบย่อยต่างๆ เช่น ระบบเศรษฐกิจ ระบบ

การเมือง ระบบการบริหาร ตลอดจนกิจการต่างๆ ก็เพื่อให้กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยนั้นเกิดมีกำลัง และประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในการที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จ

- ผลสำเร็จที่เกิดจากระบบการต่างๆ ทางสังคม เช่น เศรษฐกิจเจริญเติบโต จากการพัฒนาเศรษฐกิจสำเร็จผล สภาพบ้านเมืองสงบเรียบร้อยจากการเมืองการปกครองที่ได้ผล เป็นต้น ไม่ใช่จุดหมายในตัว แต่เป็นสภาพแวดล้อม เป็นบรรยากาศ และเป็นปัจจัยเกื้อหนุนเพื่อเอื้อโอกาสให้มนุษย์สามารถพัฒนาตนเข้าถึงชีวิตที่ดีงาม ความมีอิสราภาพและสันติสุขที่แท้จริง

- จุดเน้นสำคัญของมาตรการต่างๆ ทางสังคม ก็คือการสร้างบรรยากาศแห่งการไม่เบียดเบียน ตลอดจนบรรยากาศแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูล สังคมจึงจะต้องให้มีมาตรการพิทักษ์และปกป้องคนที่อยู่ในสถานะต่างๆ ซึ่งมีโอกาส มีกำลังความสามารถมากน้อยต่างกัน ไม่ให้เบียดเบียน ช่มเหง เอารัดเอาเปรียบกันและเอื้อโอกาสที่แต่ละบุคคลจะพัฒนายิ่งขึ้นไปทั้งในฐานะมนุษย์ และในฐานะทรัพยากรมนุษย์

ในระดับสังคมฉันใด ในระดับต่างสังคมกันฉันนั้น ประชาชาติที่เปิดถึงทั่วกันแล้ว จะต้องวางมาตรการร่วมกันปกป้อง มิให้มีการกดขี่บีบบังคับเอารัดเอาเปรียบกันระหว่างประเทศ ไม่ว่าน้อยใหญ่ พร้อมกันนั้น สังคมก็พึงมีมาตรการพิทักษ์ป้องกันไม่ให้คนเบียดเบียนทำลายธรรมชาติแวดล้อม แต่มีมาตรการส่งเสริมสนับสนุนการกระทำและกิจการที่เกื้อกูลแก่ธรรมชาติ

๓. ธรรมชาติ

- ในขณะที่มนุษย์ประกาศขึ้นมาว่า ต่อไปนี้เราจะอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างสันติ โดยไม่เบียดเบียนทำร้ายเอาเปรียบกันนั้น แท้ที่จริงธรรมชาติได้ตกอยู่ในภาวะเสียเปรียบแล้วเป็นอย่างยิ่ง เพราะก่อนที่มนุษย์จะประกาศเช่นนั้น มนุษย์ได้รุกรานเอาจากธรรมชาติไปเกือบจะหมดอยู่แล้ว เป็นเหมือนคนที่เอาแต่ได้อย่างเดียว

- มนุษย์ไม่ควรจะอยู่เพียงแค่วางสังขกับธรรมชาติเท่านั้น แต่มนุษย์ควรจะให้แก่ธรรมชาติให้มาก ด้วยการเสริมสร้างเป็นการใหญ่ โดยยอมเสียสละให้มาก อาจจะได้ว่าเป็นการที่มนุษย์สำนึกผิด แล้วทำความดีชดใช้ หรือจะถือว่ากอบโกยจากเขามากแล้ว จะคืนให้แก่ธรรมชาติบ้างก็ได้

๔. เทคโนโลยี

- การประดิษฐ์ การผลิต การใช้เทคโนโลยี เพื่อแก้ปัญหาและอนุรักษ์ธรรมชาติโดยตรง มีมากมายหลายอย่าง เพิ่มขึ้นๆ เช่น การพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เกื้อกูลไม่ทำลายธรรมชาติ เทคโนโลยีที่ประหยัดพลังงาน หรือใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพในการผลิตสูงโดยมีของเสียน้อย เทคโนโลยีเพื่อกำจัดของเสีย เช่น เครื่องกำจัดน้ำเสีย เครื่องกำจัดขยะ เทคโนโลยีที่เอาของเสียมาผลิตเวียนใช้ประโยชน์ใหม่ เป็นต้น ตลอดจน การวางมาตรการบังคับควบคุมและมาตรการทางภาษี เป็นต้น

- สังคมบางสังคม เช่น สังคมไทยเราเอง ขาดภูมิหลังในการสร้างสรรค์ผลิตเทคโนโลยี และแม้จนกระทั่งปัจจุบันก็ยังไม่ก้าวสู่ความเป็นผู้ผลิต การที่เริ่มต้นโดยพบกับเทคโนโลยีสำเร็จรูป และเป็นเทคโนโลยีประเภทบริโภค กับทั้งตนเองสัมพันธ์กับเทคโนโลยีในฐานะผู้บริโภค เทคโนโลยีจึงมีความหมายหนักไปด้านเดียวในแง่เป็นเครื่องเสริมความสะดวกสบายบำรุงบำเรอ

ความสัมพันธ์แบบนี้ไม่เอื้อต่อการพัฒนาคน แต่จะสร้างความโน้มเอียงที่เป็นปัญหาอย่างน้อย ๒ ประการ คือ ส่งเสริมค่านิยมบริโภคนิยม ขอบฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย และเสริมซ้ำนิสัยเห็นแก่ความสะดวกสบาย ชอบแต่การที่ง่าย อ่อนแอ ไม่สู้สิ่งยาก แม้แต่สังคมที่มีภูมิหลังในการผลิตและการพัฒนาเทคโนโลยีเองก็ ยังประสบปัญหานี้ จึงเป็นเรื่องที่ควรจะไม่ประมาท และเร่งรัดพัฒนาคนให้ทวนกระแสให้ได้

ความสำเร็จของการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องบูรณาการองค์ทั้ง ๔ เข้าด้วยกันเป็นระบบสัมพันธ์อันเดียว โดยเอาระบบการพัฒนาตัวคนมาเป็นองค์แกนกลางที่จะทำหน้าที่เป็นปัจจัยตัวกระทำ ดังกล่าวมาแล้ว เกณฑ์มาตรฐานขั้นพื้นฐานที่พระพุทธศาสนาใช้วัดการพัฒนา คือ การไม่เบียดเบียนทั้งตนเอง และไม่เบียดเบียนผู้อื่น คนที่มีการพัฒนาไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ระบบทั้งหมดที่พัฒนาถูกทางก็ไม่ก่อความเบียดเบียน เกณฑ์มาตรฐานนี้ มิใช่เป็นเพียงเครื่องวัดความถูกต้องชอบธรรมเท่านั้น แต่เป็นเครื่องวัดความสามารถด้วย คนที่ได้รับการพัฒนาย่อมมีความสามารถมากยิ่งขึ้นๆ ในการที่จะสร้างผลดี หรือทำประโยชน์ให้แก่ตน โดยไม่ต้องเบียดเบียนก่อโทษแก่ผู้อื่น คือ คนยิ่งพัฒนายิ่งมีความสามารถ ยิ่งเก่ง ก็ยิ่งทำให้โลกเบียดเบียนกันน้อยลง

การประชุม Rio+20 หรือการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (United Nations Conference on Sustainable Development: UNCED) ณ เมืองริโอเดอจาเนโร บราซิล ระหว่างวันที่ ๒๐-๒๒ มิถุนายน ค.ศ. ๒๐๑๒ ซึ่งเป็นการประชุมสุดยอดผู้นำโลกด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาในอีก ๒๐ ปีข้างหน้า โดยได้กล่าวถึงแนวทางสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนที่สำคัญ ได้แก่ เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy: GE) การขจัดความยากจน ซึ่งคำว่า “เศรษฐกิจสีเขียว” นั้น โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ได้นิยามไว้ว่า “เป็นระบบเศรษฐกิจที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตและลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในระยะยาว โดยไม่ปล่อยยให้สังคมต้องเผชิญกับความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมและความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ” เศรษฐกิจสีเขียว มีองค์ประกอบสำคัญ ๔ ประการ คือ การสร้างรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิต การลดความเหลื่อมล้ำในสังคม การลดความเสี่ยงจากปัญหาสิ่งแวดล้อม และการฟื้นฟูระบบนิเวศ (อดิษฐ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา: ๒๕๕๕)

สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) ที่กำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน โดยนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งเสริมสร้างให้แข็งแกร่งเพื่อเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศที่สำคัญ ได้แก่ การเสริมสร้างทุนสังคม ทุนเศรษฐกิจ ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นฐานการผลิตภาคเกษตร มุ่งสู่การเป็นเศรษฐกิจและสังคมคาร์บอนต่ำ และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การเตรียมความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ รวมทั้ง การสร้างภูมิคุ้มกันด้านการค้าจากเงื่อนโซ่ด้านสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการเพิ่มบทบาทไทยในเวทีประชาคมโลก

๓. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากข้อมูลเกี่ยวกับความสมดุลและยั่งยืนของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจกับความเข้มแข็งของสังคมดังกล่าวข้างต้น จะพบว่าการศึกษาความสำเร็จที่ผ่านมาโดยมากพิจารณาจากการ

ขยายตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีอัตราที่น่าพอใจ อย่างไรก็ตามก็เป็นที่ปรากฏชัดว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ผ่านมา นั้น นอกจากจะตั้งอยู่บนต้นทุนความเสื่อมถอยของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและความสุขของสังคม รวมทั้ง ต้องพิจารณาทรัพยากรมนุษย์ด้วย คือ “คน” ทั้งหมดนี้สะท้อนถึงความไม่สมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจ สังคม และบริบทสิ่งแวดล้อม เพราะ “คน” เป็นจุดศูนย์กลางในทุกมิติ ด้วยเหตุนี้สังคมไทยจึงควรให้ความสำคัญกับความเป็นอยู่ที่ดี มีความสุขของคนในชาติ ควบคู่กับการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมั่นคง มีเสถียรภาพ สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยั่งยืน

ด้านทรัพยากรมนุษย์ในประเทศไทยนั้น พบว่ายังขาดความชำนาญในการหาเหตุผล การวิเคราะห์ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์นวัตกรรม ปัญหาความเสื่อมถอยด้านคุณธรรม จริยธรรม หย่อนวินัย และหย่อนความเมตตาของคน ทำให้มีปัญหาอาชญากรรมสูง สังคมไทยยังมีค่านิยมต่อความมั่งคั่งและอำนาจเหนือความดีและความซื่อสัตย์กำลังกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมติดสินบนที่ไม่ควรจะยอมรับในสังคมไทย การกระทำเช่นนี้คนรวยมีความสามารถเข้าถึงและทำได้ดีกว่าคนจน นอกจากนี้ ยังพบว่า กลุ่มคนรวยมีการใช้จ่ายมากกว่ากลุ่มคนจน ประมาณ ๑๑ เท่า

ปัญหาสำคัญที่ผู้คนต้องการให้รัฐช่วยเหลือ คือ ปัญหาเครดิตและภาระวงเงินสินเชื่อทั้งในระบบและนอกระบบ ภาวะการเป็นหนี้สินของประชาชน ปัญหาไม่มีงานทำ และปัญหาด้านเศรษฐกิจอื่นๆ ปัญหาด้านยาเสพติดและความไม่สงบของสังคม วัฒนธรรมคนรุ่นใหม่มีความเป็นปัจเจกสูงทำให้สถาบันครอบครัวเปราะบาง ทำให้การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นก่อนๆ น้อยลง และทำให้ความเป็นไทยลดลง การพัฒนามนุษย์อยู่ในระดับปานกลางต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้านเช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ บรูไน ฮองกง นอกจากนี้ ชุมชนในสังคมยังอ่อนแอ สามารถพึ่งตนเองได้น้อยและขาดการปลูกฝังค่านิยมในการพึ่งตนเอง แต่กลับมีนโยบายให้เปล่าอย่างไม่มีประสิทธิภาพ และสร้างสรรค์ให้ชุมชนมีการจัดการอย่างมีส่วนร่วม สังคมไทยอุปถัมภ์ สังคมพวกพ้องประโยชน์จึงตกอยู่ในกลุ่มผู้มีอำนาจและมีโอกาส ทั้งค่านิยมที่ “การคอร์รัปชัน” ต้องไม่ยอมรับจนกลายเป็นวัฒนธรรมด้านลบเป็นสาเหตุให้เกิดความเหลื่อมล้ำทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมจนไม่มีความสมดุลของระบบในทุกมิติ การพยายามรักษาเสถียรภาพเศรษฐกิจโดยพึ่งพาเทคโนโลยีจากต่างประเทศ ที่ทำให้มูลค่าการนำเข้าและค่าใช้จ่ายค่าความภักดี (Royalty) เพิ่มขึ้นตามภาวะเศรษฐกิจขยายตัว ทำให้ประเทศไทยอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ภายนอก ซึ่งเป็นจุดอ่อนในเชิงโครงสร้างที่ทำให้มีความเสี่ยงที่จะขาดดุลบัญชีเดินสะพัดและดุลการชำระเงินได้ง่าย เห็นได้ชัดเจนจากการที่ต้องพึ่งพิงการนำเข้าวัตถุดิบชิ้นส่วนวัตถุดิบ/เครื่องจักรในการผลิต พลังงาน เงินทุน และเทคโนโลยี ในสัดส่วนที่สูง และเสถียรภาพของเศรษฐกิจมหภาคของไทย อยู่ในเกณฑ์ไม่แตกต่างกับประเทศที่พัฒนาโดยทั่วไป คือ การขาดดุลไม่เกินร้อยละ ๒.๕ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP)

ในสภาวะริบเร่งทางเศรษฐกิจ วัตถุประสงค์และบริบทนิยมทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป บุคคลจึงแสวงหาประโยชน์ส่วนตนเหนือประโยชน์ส่วนรวม ภาวะเศรษฐกิจที่บีบรัดให้ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งและเด็กขาดการอบรมและความอบอุ่น ถูกชักนำสู่อบายมุขได้ง่ายเหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเกิดจากนโยบายการคลัง เช่น ภาษี ซึ่งเป็นภาษีทางอ้อมเป็นภาระต่อคนจนมากกว่าคนรวย

การพัฒนาที่กระจุกตัวอยู่ในเขตเมืองใหญ่ และการขาดการวางแผนระยะยาวในด้านการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพของคนส่วนใหญ่ในประเทศ

การสร้างความสมดุลและยั่งยืนของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจกับความเข้มแข็งของสังคมของประเทศ มีความเป็นไปได้ที่จะเสริมสร้างความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม และบริบทสิ่งแวดล้อม ในระดับมหภาค ด้วยการยกระดับบทบาทของภาคการเกษตรให้สูงมากขึ้น โดยเงื่อนไขหลักซึ่งกำหนดเป็นเป้าหมายเพื่อนำทางไปสู่เศรษฐกิจสมดุลใหม่ ๓ ด้าน คือ **เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

๑) **ด้านเศรษฐกิจ** มุ่งเน้นเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) มาประยุกต์ใช้ในบริบทของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาอุตสาหกรรม เทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่น การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เน้นการส่งเสริมภาคเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมเกษตร ซึ่งเป็นจุดแข็งของประเทศไทย เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร เพิ่มพื้นที่เพาะปลูก พื้นที่สีเขียวและความมั่นคงทางด้านพลังงาน โดยมุ่งพัฒนาพลังงานหมุนเวียนทดแทนพลังงานจากฟอสซิล ส่วนเสถียรภาพด้านการเงินและการค้าระหว่างประเทศ ให้มีสัดส่วนระหว่างตลาดภายในและตลาดต่างประเทศประมาณเท่าๆ กัน โดยนำผลงานวิจัยทั้งหมดที่เกี่ยวข้อง นำมาสู่การกำหนดเป้าหมายให้สัดส่วนทางเศรษฐกิจ: สังคม: บริบทสิ่งแวดล้อม อย่างสมดุล

๒) **ด้านสังคม** ยกระดับสุขภาวะและสุขภาพจิต-คุณธรรม ของคนในสังคม ให้มีสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนร่วม เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน รู้จักคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็ก การใช้ชีวิตประจำวันของคนในสังคมจะต้องน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาประยุกต์ใช้ โดยมุ่งเน้นการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย อุบถโภคบริโภคแต่พอประมาณ ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐควรมีนโยบายและมาตรการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านทรัพยากรมนุษย์ในทุกด้าน โดยพัฒนาคนให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ความสมดุลด้านทรัพยากรและบริบทสิ่งแวดล้อม รวมถึงยุทธศาสตร์ความสมดุลด้านสังคม ทั้งในระยะสั้น ปานกลาง และระยะยาว

๓) **ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** ยกระดับอนุรักษ์ พื้นฟู สร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการเพิ่มพื้นที่ป่าและระบบนิเวศสมดุลให้มากขึ้นอย่างจริงจังและต่อเนื่อง การปรับกระบวนการทัศน์การพัฒนาและขับเคลื่อนประเทศไปสู่เศรษฐกิจและสังคมคาร์บอนต่ำและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ยกระดับขีดความสามารถในการรองรับและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ การเพิ่มบทบาทประเทศที่เกี่ยวข้องกับกรอบความตกลงและพันธกรณีด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ รวมถึง การควบคุมและลดมลพิษต่างๆ

นอกจากนี้ ความโปร่งใสและธรรมาภิบาลในระบบราชการ ภาคเอกชน และภาคประชาชนก็ถือเป็นหัวใจสำคัญในการนำพาประเทศไปสู่ความสมดุลและยั่งยืน อันเป็นความสำเร็จอย่างแท้จริงของการพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ

หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันพฤหัสบดีที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ (มูลนิธิพระดาบส, ๒๕๕๔: ๑๒๕) ความสำคัญตอนหนึ่งว่า “...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น. ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไปหากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องกันด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลย์ในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยประเทศหลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงอยู่ในเวลานี้...”

เอกสารอ้างอิง

ณัฐพงษ์ ทองภักดี. (๒๕๕๔). การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน (เอกสารประกอบการบรรยาย). กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

บริษัท อัลฟา รีเสิร์ช จำกัด. (๒๕๕๓). ตัวเลขต้องรู้ของจังหวัด ๒๕๕๓-๒๕๕๕. นนทบุรี: อัลฟา รีเสิร์ช

พระพรหมคุณนรณ (ป.อ. ประยุตโต). (๒๕๓๙). การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development). พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และคณะ. (๒๕๕๓). โครงการวิจัยเชิงบูรณาการ “เศรษฐกิจสมดุลใหม่ ความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม สู่การพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน”. สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

มูลนิธิพระดาบส. (๒๕๕๔). คำพ่อสอน: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ.

ศูนย์บริการวิชาการเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และคณะ. (๒๕๕๕). โครงการศึกษาวิจัย “โครงการศึกษาวิจัยเพื่อการพยากรณ์ทางเศรษฐกิจและวิเคราะห์ภาวะสังคม”. สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (๒๕๕๕). พระราชทานสัมภาษณ์พระราชทานสัมภาษณ์เกี่ยวกับหลักการทรงงานและแนวพระราชดำริในการพัฒนาประเทศ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และประสบการณ์ที่โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อ้างถึงในหนังสือพระมหากษัตริย์นักพัฒนา เพื่อประโยชน์สุขสู่ปวงประชา. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๔๔). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๔๙). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

_____. (๒๕๕๔). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๙). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.(๒๕๕๔). สรุปผลสำคัญ “สรุปผลที่สำคัญ การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. ๒๕๕๓”.กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศรีเมืองการพิมพ์ จำกัด.

อดิสร อิศรางกูร ณ อยุธยา. (๒๕๕๕). เศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐกิจสีเขียว (เอกสารประกอบการบรรยาย). กรุงเทพฯ: เวทีสาธารณะ ครั้งที่ ๓ เศรษฐกิจสีเขียวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน: กบดักหรือโอกาส เมื่อวันที่จันทร์ที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๕๕ ณ โรงแรมเซ็นจูรี่พาร์ค.

Andreu Mas-Colell, Whinson, M. D., and Green, J. R.. (1995). **Microeconomic Theory**. New York Oxford: Oxford University Press.

Ong Suan Ee. (2012). **The Road to Rio+20: Ambitious Goals for Sustainable Development?**. [Online]. Available: <http://www.facebook.com/notes/thossaphol-noratus/the-road-to-rio20-ambitious-goals-for-sustainable-development-by-ong-suan-ee/392681170758799/>. (Access date: February 24, 2012).